

СУТЬ ПОНЯТЬ “ПРОФЕСІОНАЛІЗМ” ТА “ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА”

У статті розкривається суть понять «професіоналізм» і «професійна підготовка», а також складові компетентності та педагогічної культури вчителя з огляду на дану проблему.

Ключові слова: професіоналізм, професійна підготовка, компетентність, педагогічна культура, вчитель.

В статье раскрывается сущность понятий «профессионализм» и «профессиональная подготовка», а также составляющие компетентности и педагогической культуры учителя в свете данной проблемы.

Ключевые слова: профессионализм, профессиональная подготовка, компетентность, педагогическая культура, учитель.

In the article the essence of concepts "professionalism" and «professional preparation», and also components of competence and pedagogical culture of the teacher in the light of the given problem reveals.

Keywords: professionalism, vocational training, competence, pedagogical culture, the teacher.

Постановка проблеми. У сучасних умовах розвитку професійної освіти в педагогічній науці з'являються нові поняття, наповнюються новим змістом традиційні й усталені, деякі застарівають, оскільки не апробуються практикою. Забезпечене створює утруднення в науково-дослідницькій роботі та педагогічній практиці. Це пояснюється тим, що професійна педагогіка є комплексною наукою, котра не тільки генерує нові терміни, але й синтезує понятійний апарат суміжних наук: культурології, соціології, психології, фізіології, економіки, права, етики тощо. Істотний вплив на її термінологію справляють інтеграційні процеси, котрі властиві як теорії, так і практиці професійної освіти. Передусім, це стосується інтеграції професійної педагогіки, культури, соціології, економіки, професіології, техніки, виробництва, що має вияв у взаємопроникненні на єдиній методологічній основі власне педагогічних

знань у культурологічні, соціологічні, правові, економічні та інші дослідження.

Мета статті - розкрити суть понять “професіоналізм” та “професійна підготовка”.

Основна частина. Вважаємо, що поняття “професіоналізм” є саме таким поняттям, змістове наповнення якого сьогодні немов би “розчинене” в поняттях професійної педагогіки, що традиційно використовується.

На нашу думку, складовими професіоналізму фахівця, зокрема вчителя, є компетентність, майстерність, ініціативність та моральність.

Компетентність фахівця є такою характеристикою його кваліфікації, в якій представлені знання, уміння й якості, необхідні для здійснення професійної діяльності. У самій трактовці цього поняття відображується його здібність застосовувати набуті знання до предмету професійної діяльності. Маючи на увазі предмет професійної діяльності вчителя, можна говорити про те, що його компетентність характеризують наукові знання з однієї або декількох навчальних дисциплін; дисциплін, що стосуються знань про людину (психологія, педагогіка, соціологія, антропологія, фізіологія тощо), гуманітарних дисциплін (філософія, історія тощо); необхідні знання з теорії управління, оскільки вчитель виконує управлінські функції. Крім того, специфіка діяльності вимагає від вчителя знань основ самоосвіти, а також певного педагогічного досвіду інших.

Педагогічна майстерність учителя виявляється також у професійній діяльності й оцінюється через відношення, наприклад, інших суб’єктів педагогічного процесу (суб’єктивні відчуття), через результати впливів виконаної роботи на якість діяльності інших, наприклад, учнів (рівень навченості, вихованості тощо).

Професійна моральність є такою характеристикою фахівця, в якій відображаються особистісні духовні та душевні якості, що мають вияв у

процесі професійної діяльності й зумовлюють її суть, а також впливають на її результати. Моральність уключає такі духовні (інтелектуальні) та душевні (почуттєві) якості, завдяки яким фахівці виявляють себе в професійній діяльності. Внутрішнє прийняття ними соціально ціннісних етичних норм і правил сприяє зняттю суперечностей між особистими й суспільними потребами.

Компетентність і моральність зумовлюють педагогічну культуру - сукупність педагогічних цінностей, що мають вплив на професійну діяльність й поведінку вчителя та її результати.

Педагогічна культура являє собою інтеріоризовану духовну культуру, виконує функцію специфічного її проектування у сферу педагогічної діяльності й генетично пов'язана з духовною і професійною культурою. Як важлива сутнісна характеристика особистості вчителя, вона є складовою його професійної підготовки, показником рівня сформованості і одночасно умовою ефективної професійно-педагогічної діяльності та самовдосконалення.

Педагогічна культура майбутнього учителя представляє собою систему і в той же час елемент педагогічної системи, особистісне утворення, діалектичну інтегровану єдність педагогічних цінностей, між якими існують певні зв'язки і відношення, що формуються, реалізуються і вдосконалюються у різноманітних видах професійно-педагогічної діяльності й спілкування, визначаючи характер і рівень останніх.

Педагогічна культура є системою відкритою, адже ідеал - учитель-інтелігент з досконалим рівнем сформованості педагогічної культури, - є постійним наближенням до ідеального "Я", а цей розвиток безкінечний, тому й процес формування педагогічної культури - безкінечний. Педагогічна культура є результатом самовдосконалення студентом своєї неповторної творчої індивідуальності, формування "Я-концепції".

Основою творчої індивідуальності учителя є продуктивна самосвідомість, яка уключає:

- усвідомлення своєї неповторності, унікальності у порівнянні себе з іншими індивідуальностями;
- чіткі цілі й мотиви власного саморозвитку;
- самоствердження і усвідомлення своєї компетентності, тобто системи знань і умінь;
- цілісність і гармонійну єдність індивідуальних властивостей, в тому числі креативних особливостей;
- динамічність і неперервність саморозвитку;
- сукупність креативних проявів і уявлень про себе;
- самореалізація себе в певних видах діяльності;
- усвідомлення власної значущості в особистому, професійному і соціальному аспектах, тобто з метою утвердження себе в суспільстві;
- постійну роботу над собою з метою зростання рівня власної культури, зокрема, педагогічної.

Індивідуальність майбутнього учителя й учителя взагалі яскраво виявляється лише за умови поєднання з духовністю, духовною культурою, гуманістичною спрямованістю власної професійно-педагогічної діяльності.

Крім того, педагогічна культура діалектично пов'язана з усіма елементами особистісної культури: моральною, естетичною, правовою, політичною, екологічною тощо, оскільки педагогічна культура є наскрізною характеристикою інших видів культур, їх складовою і в той же час включаючи їх в себе.

Реформування системи освіти в Україні неможливе без проведення нових досліджень у галузі підготовки педагогічних кадрів, оскільки специфіка діяльності вчителя диктує необхідність насичення його підготовки професійними технологіями, що дозволяють останньому оволодіти мистецтвом управління процесом виховання та навчання особистості. Вдосконалення професійної підготовки вчителя є метою і засобом соціально-економічного та духовного прогресу суспільства. Проблема професійної підготовки майбутнього вчителя, формування його як соціально активної

особистості досить широко висвітлені в психолого-педагогічних дослідженнях сучасних науковців.

У педагогічних дослідженнях існують різні підходи до визначення поняття “підготовка”: деякі вчені ототожнюють його з готовністю до професійної діяльності (Н. Костіна), інші ж вважають, що вона включає формування готовності майбутніх вчителів до професійної діяльності (Л. Григоренко, Гущина, А. Троцько).

В. Журавльов, Н. Кузьміна акцентують увагу на змісті, формах та методах професійної підготовки, а результатом дослідження визначають знання, уміння та навички, якими повинен оволодіти майбутній фахівець. Ф. Гоноболін, Л. Кондрашова, В. Сластьонін вважають, що об’єктом є процес формування професійних якостей вчителя, шляхи становлення його педагогічних здібностей та майстерності, а результатом - сукупність професійних особистісних якостей, що забезпечують результативність педагогічної діяльності.

Необхідно зазначити, що В. Сухомлинський вбачав результат підготовки до учительської професії “людинознавства” в “знаннях, уміннях доведених до ступеня майстерності, піднесених до рівня мистецтва” [1, с.450].

О. Пехота зазначає, що “специфіка підготовки вчителя з позицій теоретичних моделей його індивідуальності полягає в тому, що акцент переноситься із зовнішньої організації діяльності у сфері підготовки спеціаліста на її “внутрішню картину”. У центрі такого підходу є майбутній учитель як суб’єкт підготовки, як суб’єкт індивідуального професійного розвитку, а сама підготовка здійснюється з позицій розвивального навчання, з позицій формування його особистісно-професійної “Я-концепції” [2, с.11].

О. Абдулліна характеризує професійно-педагогічну підготовку вчителя як процес навчання студентів у системі навчальних занять з педагогічних дисциплін і результат, який характеризується повним рівнем розвитку особистості вчителя, сформованістю загально-педагогічних знань, умінь і

навичок; багатобічну систему, що об'єднує відносно самостійні системи підготовки: суспільну, соціально-наукову, психолого-педагогічну, загальнокультурну [3]. Проте, це визначення не включає інтегруючий елемент системи підготовки, із цього погляду найповнішим є визначення професійно-педагогічної підготовки, яке дає А. Троцко: “Це система, яка характеризується взаємозв'язком та взаємодією структурних та функціональних компонентів, сукупність яких визначає особливість, своєрідність, що забезпечує формування особистості студента відповідно до поставленої мети - вийти на якісно новий рівень готовності студентів до професійної діяльності” [4, с.20].

Аналіз наукових досліджень свідчить, що розробка системи професійної підготовки у вищій школі здійснюється за такими напрямками:

- науково-теоретичні основи формування особистості вчителя в процесі професійної підготовки (Ф. Г. Оноболін, М. Кухарев);
- питання професійної підготовки та діяльності вчителів, викладачів (О. Абдулліна, А. Алексюк, В. Гриньова, М. Євтух, О. Дубасенюк, І. Зязюн, О. Мороз, Н. Ничкало, О. Пєхота, Т. Сущенко,);
- визначення науково обгрунтованого змісту професійного навчання, змісту педагогічних знань та вмінь (О. Абдулліна, В. Сластьонін, Л. Спирін, О. Щербаков);
- шляхи удосконалення навчально-виховного процесу у вищому педагогічному закладі освіти (М. Болдирев, І. Ісаєв, Л. Кондрашова, В. Лозова, Т. Сущенко, А. Троцко);
- методи професійного самовиховання та розвитку педагогічної техніки (Ю. Азаров, Б.Єсипов, В. Кан-Калик, С. Омельченко)
- педагогічна взаємодія в процесі професійної підготовки студентів (А. Бойко, В.Гриньов, Л. Кондрашова, Л. Нечаєва, М. Подберезський).

На основі аналізу праць учених можна визначити складові змісту професійної підготовки та її мету. Складовими професійної підготовки є:

- психолого-педагогічна підготовка (Н. Кузьміна, О. Піскунов);

взаємозв'язок теоретичної підготовки та педагогічної практики (О. Абдулліна, Л. Кондрашова), професійна освіта (В. Сластьонін, Н. Хмель);

- спільна діяльність професорсько-викладацького складу зі студентами (М. Кобзєв, В. Страхов);

- професійно корисні види діяльності (С. Вершловський, Л. Лєсохіна).

- Метою професійної підготовки є:

- формування якостей майбутнього вчителя (М. Кобзєв, В. Страхов); [5, с.127].

- оволодіння систематизованими знаннями, вміннями, навичками та необхідними особистісними професійними якостями (Н. Хмель) [6, с.14].

- озброєння студентів професійними знаннями, уміннями та навичками (Н. Кузьміна) [18, с.21].

Висновки. Отже, у процесі професійної підготовки відбувається становлення і розвиток професіоналізму вчителя. Можна повністю погодитися з А. Марковою, котра професіоналом вважає такого вчителя, який:

- успішно вирішує завдання навчання й виховання, готує для суспільства потрібний соціальний продукт - випускника з бажаними якостями;

- особистісно тяжіє до професії, мотивований до праці в ній, задоволений нею;

- досягає бажаних сьогодні суспільством результатів у розвитку особистості учнів;

- використовує способи й технології, які притаманні демократичному суспільству;

- освоює норми, еталони професії, досягає в ній майстерності;

- разом з тим прагне індивідуалізувати свою працю, а також усвідомлено розвиває свою індивідуальність засобами професії;

- досягає уже сьогодні необхідного рівня професійних якостей, знань і умінь; разом з тим має і усвідомлює перспективу, зону свого найближчого

професійного розвитку, робить все можливе для її реалізації;

- відкритий для постійного професійного навчання, накопичення досвіду, в той же час збагачує досвід професії за рахунок особистого творчого внеску;

- соціально активний в суспільстві, піднімає питання про потреби і досягнення професії в ході суспільних обговорень, разом з тим шукає резерви вирішення проблем в середині професії, не боїться потрапляти в умови конкуренції освітніх послуг;

- відданий педагогічній професії, прагне підтримувати її честь і гідність навіть у складних умовах;

- налаштований до якісної та кількісної еволюції оцінки своєї професійної діяльності, вміє сам це робити, готовий до диференційованої оцінки своєї праці в балах, категоріях, спокійно ставиться до участі в професійних змаганнях [8, с.57].

До проблем, які вимагають аналізу, слід віднести виявлення співвідношення між професіоналізмом та професійною підготовкою.

Література:

1. Сухомлинский В.А. Избр. соч. в 5-ти т.-К.: Рад. школа, 1979.- Т.1.- 686 с.
2. Пехота Е.Н. Индивидуальность учителя: теория и практика. - Николаев, 1996. - 144 с.
3. Абдуллина О.А. Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего педагогического образования.- М.: Просвещение, 1990.- 140 с.
4. Троцко Г.В. Теоретичні та методичні основи підготовки студентів до виховної діяльності у вищих педагогічних навчальних закладах: Автореферат дис... д-ра пед. наук: 13.00.04.- К.: Інститут ПШО, 1997.- 54 с.
5. Кобзев М.С., Страхов В.И. Психолого-педагогические основы внеаудиторной работы в педвузе.- Саратов: СГПИ, 1985.- 138 с.
6. Хмель Н.Д. Теоретические основы профессиональной

подготовки учителя: Автореферат дисс. д-ра пед. наук.- Киев, 1986.- 46 с.

7. Кузьмина Н.В. Психологическая структура деятельности учителя и формирование его личности: Автореферат дисс... д-ра пед. наук.- М., 1965.- 39 с.

8. Маркова А.К. Психологические проблемы повышения квалификации // Педагогика.- 1992.- № 9-10.- С. 65-67.